Sztáncsuj Sándor József – Körösfői Zsolt

KÉSŐ RÉZKORI TELEPNYOMOK FIATFALVA–ALSÓ-KÖVESFÖLD LELŐHELYEN

Bevezetés

Az elmúlt évtizedek során folytatott régészeti kutatások jelentős mértékben gyarapították a Székelyföld, ezen belül az egykori Keresztúr vidéke korai történetére vonatkozó ismereteinket. A korábban csak igen gyéren kutatott terület módszeres régészeti vizsgálata a múlt század '60-as éveitől, Molnár István és Székely Zoltán munkásságának köszönhetően kezdődött el, majd a '80-as években Benkő Elek kutatásai révén vett igazán lendületet. Az említett kutatások eredményeképpen megjelent Keresztúr vidéki régészeti topográfia mindenekelőtt a környék középkori régészetére összpontosított, de jelentős adatokkal szolgált a terület őskori történetét illetően is. A létrejöttét megelőző terepbejárások, régészeti gyűjtőmunkák ugrásszerűen megnövelték a vidék őskori lelőhelyeinek számát: így került sor a dolgozatunk tárgyát képező lelőhely felfedezésére is. Dolgozatunkban egy 2007-ben folytatott régészeti kutatás eredményeit ismertetjük.

A lelőhely és a kutatások

Fiatfalva–Alsó-Kövesföld régészeti lelőhelye az egykor még önálló közigazgatású, mára már Székelykeresztúrral egybeolvadt településtől 1,5 km-re délnyugatra, a Nagy-Küküllő völgyének alacsony, lapos teraszán, a Szederjesre vezető út közelében helyezkedik el, északkeletről a Füzes-patak medre határolja.

Az országos régészeti lelőhelylistán is szereplő lelőhely (azonosító száma/cod RAN: 83543.05) a múlt század hetvenes éveitől ismert, 1979 és 1986 között Benkő Elek és Székely Attila végeztek itt több ízben terepbejárást. A felszínen gyűjtött leletanyag több régészeti kor és kultúra emlékeit tartalmazta: késő rézkori Coțofeni-kultúra kerámiája mellett közelebbről meghatározhatatlan bronzkori cserepek, római kori és kora-népvándorláskori (Marosszentanna–Csernyahov-kultúra) edénytöredékek fordultak elő. 1983-ban a Füzes-patak mederfalában egy 4. századi, földbe ásott ház maradványait is megfigyelték.[2] A területen végzett mezőgazdasági munkák és építkezések folyamatosan bolygatták, mára csaknem egészen megsemmisítették a lelőhelyet. 1980-ban trágyatározót építettek, '83-ban a Füzes medrét ásták újra, majd 2007 folyamán – az addigra már felhagyott tározó helyén – két halastavat létesítettek. A régészeti felügyelet nélkül végzett kotrómunka nagy kiterjedésű, őskori településrészletet tett tönkre (1. kép/2), a Molnár István Múzeum utólag értesített munkatársai, Körösfői Zsolt és Székely Attila már csak a lelőhely keleti részén végezhettek egy kis méretű, hitelesítő ásatást (2. kép/1, 4)[3].

A 2007 áprilisában folytatott kutatás során a négyszögletes, kiásott tómeder északkeleti peremén egy 10×2 m-es alapterületű szelvényt nyitottak (3. kép/1, 2). A szelvényben, a 20 cm-es termőtalaj alatt egyetlen régészeti objektum körvonalai bontakoztak ki. A 160 cm átmérőjű, nagyjából kör alakú, csaknem függőleges falú és vízszintes aljú gödör tetejét a földmunkák megbolygatták, az alsó, érintetlen rész 40 cm-re mélyedt az őstalajba (3. kép/3). Betöltését egynemű, rétegződés nélküli fekete föld képezte. A gödörből nagyszámú késő-rézkori leletanyag került elő: több, csaknem teljesen ép, kiegészíthető edény, valamint számos edénytöredék, állatcsont, kiégett

1. BENKŐ 1992. A kutatástörténetre vonatkozóan lásd Uo., 7-12.
2. Uo., 194, 22/27. sz. lelőhely.
3. KÖRÖSFŐI-SZÉKELY 2007, 136

paticsdarab és kőeszközök készítésekor keletkezett nyersanyag-hulladék. A 60 cm-ig lemélyített szelvényben a bolygatás miatt nem sikerült az egykori településre vonatkozó pontos rétegtani megfigyeléseket tenni: a mai termőtalaj alatt másodlagos helyzetben lévő, változó vastagságú (20-40 cm között) sárga, agyagos steril réteg húzódott – a múlt századi tereprendezés eredménye. Az egykori településről utólag sajnos igen kevés adattal rendelkezünk. A Füzes déli partján, mintegy 100×50 m-es területen gyűjthető felszíni leletanyag alapján közepes méretű, nyílt településre lehet következtetni. Nem messze, a patak bal partjáról azonban másik lelőhelyet ismerünk (Felső-Kövesföld), ahol szintén egykorú, késő rézkori leletanyag került elő.[4] Valószínűnek tartjuk, hogy a két település egykor összefüggött egymással, de ennek tisztázására már további kutatások szükségesek.

A leletanyag

A lelőhely bolygatott területén a kutatás előtt majd az ásatás ideje alatt is több ízben végeztek terepbejárást, melynek során kerámiát, állatcsontokat valamint egy állatidol-töredéket is gyűjtöttek. Az alábbiakban csak a gödörből feltárt leletanyag kerül ismertetésre.

1. Fazék töredékei (9. kép/7). Barna-sötétszürke foltos, szemcsés homokkal soványított, enyhén kihajló peremű fazék perem és oldaltöredékei. Pereme alatt két széles, körömbenyomás-sor, alatta lencsedísz, oldalán karcolt fenyőágminta és nagyméretű, ferdén vonalkázott háromszögek díszítik. Ltsz.: MIM. 17599.[5]

2. Oldaltöredék (11. kép/6). Téglavörös, kavicsos homokkal soványított, réteges törésfelületű fazék töredéke, karcolt fenyőágmintás díszítéssel. Ltsz.: MIM. 17600.

3. Fazék töredékei (9. kép/6). Fekete-világosbarna, foltos égetésű, apró kavicsos homokkal soványított, kihajló peremű fazék töredékei. Pereme alatt két, bevagdosás-sor fut körbe, alatta karcolt halszálkaminta díszíti. Ltsz.: MIM. 17601.

4. Tál töredékei (6. kép/2). Téglavörös, kavicsos homokkal soványított, fordított csonkakúp alakú, enyhén ívelt oldalú, megvastagodó peremű tál töredékei. Pereme alatt két ferde körömbenyomás-sor fut körbe. Ltsz.: MIM. 17602.

5. Peremtöredék (7. kép/4). Vörösesbarna, szemcsés homokkal soványított fazék töredéke. Pereme alatt két körömbenyomás-sor, alatta karcolt halszálkaminta és lencsedísz látható. Ltsz.: MIM. 17603.

6. Peremtöredék (7. kép/5). Barnásvörös, kavicsos homokkal és cserépzúzalékkal soványított anyagú, kihajló peremű fazék darabja. Körömbenyomás, karcolt minta díszíti, valamint apró, kúp alakú bütyök díszíti. Ltsz.: MIM. 17604.

7. Fazék töredékei (7. kép/3). Téglavörös, barna foltos, kavicsos homokkal soványított, kihajló peremű fazék darabjai. Pereme alatt három körömbenyomás-sor, alatta karcolt fenyőágminta díszíti. Ltsz.: MIM. 17605.

8. Peremtöredék (7. kép/10). Világosvörös, szürke foltos, szemcsés homokkal soványított fazék darabja. Pereme alatt három körömbenyomás-sor, alatta karcolt díszítés látható. Ltsz.: MIM. 17606.

9. Fazék töredékei (11. kép/2-4). Sötétbarna, kavicsos homokkal soványított, durva felületű edény oldaltöredékei, karcolt fenyőágmintás díszítéssel. Ltsz.: MIM. 17607 (5 drb.)

10. Fazék töredékei (11. kép/7). Világosvörös, kavicsos homokkal soványított fazék oldaltöredékei, karcolt fenyőágmintás díszítéssel. Ltsz.: MIM. 17608 (5 drb.)

11. Fazék töredékei (11. kép/10). Téglavörösbarna foltos, kavicsos homokkal soványított fazék töredéke, karcolt fenyőágmintás díszítéssél. Ltsz.: MIM. 17609.

12. Fazék töredékei (9. kép/5). Világosvörösbarna foltos, fekete réteges törésfelületű, kavicsos homokkal soványított, kihajló peremű fazék darabjai. Pereme alatt három sor, négyszögletes benyomkodás fut körbe, alatta ferde karcolt dísz nyomai látszanak. Ltsz.: MIM. 17610.

4. Uo., 194, 22/27. sz. lelőhely.

5. A tárgyleírásnál használt rövidítések: MIM. = Molnár István Múzeum, Székelykeresztúr; Ltsz. = leltári szám; M. = magasság; Pá. = peremátmérő; Fá. = fenék átmérő; Vá. = váll átmérő.

13. Fazék töredékei (11. kép/13). Világosvörös, apró szemcsés homokkal soványított fazék oldaltöredékei, felső részüken karcolt díszítéssel. Ltsz.: MIM. 17611.

14. Oldaltöredék (10. kép/3). Sárgásvörös, szemcsés homokkal soványított fazék vagy tál töredéke, karcolt díszítéssel. Ltsz.: MIM. 17612.

15. Fazék töredékei (11. kép/9). Világosvörös, szemcsés homokkal soványított fazék darabjai karcolt fenyőágmintás díszítéssel. Ltsz.: MIM. 17613.

16. Fazék töredékei (11. kép/8). Világosvörösbarna foltos, szemcsés homokkal soványított fazék oldalának töredékei, mélyen bekarcolt, fenyőágmintás díszítéssel. Ltsz.: MIM. 17614.

17. Oldaltöredékek. Világosvörös-barna foltos, szemcsés homokkal soványított, karcolt díszítésű edények darabjai. Ltsz.: MIM. 17615 (18 drb.)

18. Fazék töredékei. Téglavörös, szemcsés homokkal és kerámiazúzalékkal soványított fazék aljának töredékei. Ltsz.: MIM. 17616.

19. Tál töredékei (5. kép/4). Világosbarna, szemcsés homokkal soványított, tölcséresen kihajló peremű tál oldalának töredékei. Lekerekített hasélén három bevagdosás-sor díszíti. Ltsz.: MIM. 17617.

20. Tál töredékei (6. kép/9). Világosbarna, szemcsés homokkal soványított, tölcséresen kihajló peremű tál darabjai. Hasélén bevagdosás-sor díszíti. Ltsz.: MIM. 17618.

21. Tál töredékei (6. kép/4). Világosvörösszürke foltos, szemcsés homokkal soványított, fordított csonkakúpos tál darabjai. Pereme alatt két, függőleges, benyomott vonalakból álló sor fut körbe. Ltsz.: MIM. 17619.

22. Edénytöredékek, szemcsés homokkal soványított anyagból, díszítés nélkül. Ltsz.: MIM. 17620 (14 drb.)

23. Edénytöredékek, szemcsés homokkal soványított anyagból, karcolt díszítéssel. Ltsz.: MIM. 17621 (15 drb.)

24. Fazék töredékei (10. kép/9). Világosvörös, kavicsos homokkal soványított fazék aljának darabjai. Ltsz.: MIM. 17622.

25. Fazék töredékei (10. kép/8). Barnásvörös, szemcsés homokkal soványított, oldalán ujjal elsimított fazék alj- és oldaltöredéke. Ltsz.: MIM. 17623.

26. Fazék töredékei (9. kép/3). Világosbarna-sötétbarna foltos, kavicsos homokkal soványított nagy fazék perem- és oldaltöredékei. Pereme alatt két, ferde bevagdosás-sor, alatta lencsedísz és karcolt minta díszíti. Ltsz.: MIM. 17624.

27. Tál töredékei (6. kép/8). Világosbarna-fekete foltos, szemcsés homokkal soványított, fordított csonkakúp alakú nagy tál profilja. Pereme alatt két, függőleges, benyomott vonalakból álló sor fut körbe. Ltsz.: MIM. 17625.

28. Fazék töredékei (8. kép/2). Szürke-világosbarna foltos, kavicsos homokkal soványított, gömbölyű testű, ívelt oldalú nagy fazék alj- és oldaltöredékei. Hasán széles, bekarcolt vonalakból alkotott fenyőágminta látható. Ltsz.: MIM. 17626.

29. Tál töredékei (5. kép/1). Vörösesvilágosbarna-sötétbarna foltos, szemcsés homokkal soványított, tölcséresen kihajló peremű tál darabjai. Vállán ferde bevagdosás-sor fut körbe, alsó részét ujjal elsimított barbotin borítja. Ltsz.: MIM. 17627.

30. Peremtöredék (10. kép/4). Világosvörös és fekete foltos, szemcsés homokkal soványított, kihajló peremű fazék töredéke. Pereme alatt három, bevagdosott lécdísz fut körbe. Ltsz.: MIM. 17628.

31. Csésze töredékei (4. kép/1). Fekete és sötétszürke színű, jól iszapolt, finom homokkal soványított anyagból készült, gömbös testű, kihajló peremű csésze darabjai. Felülete gondosan simított, fényesre polírozott. Pereme alatt kihegyesedő csőr formájában kialakított függesztőlyuk van, oldalát széles, háromszögekbe rendezett kannelúrák díszítik. Pá.: 13 cm. Ltsz.: MIM. 17629.

32. Fazék töredékei (9. kép/1). Téglavörös, kavicsos homokkal soványított fazék perem- és oldaltöredéke. Pereme alatt kettős körömbenyomás-sor, alatta karcolt fenyőaágminta díszíti. Ltsz.: MIM. 17630.

33. Peremtöredék (6. kép/5). Szürke, finom, szemcsés homokkal soványított, tölcséresen kihajló peremű tál töredéke. Ltsz.: MIM. 17631.

34. Fazék töredékei (7. kép/8). Szürkésbarna, kavicsos homokkal soványított, szűkített nyakú fazék peremtöredékei. Pereme alatt két bevagdosás-sor, alatta bekarcolt halszálkaminta díszíti. Ltsz.: MIM. 17632.

35. Peremtöredék. Világosbarna-fekete foltos, homokkal soványított, tölcséresen kihajló peremű tál töredéke. Ltsz.: MIM. 17633.

36. Peremtöredék (6. kép/7). Világosbarna, homokkal soványított, tölcséresen kihajló peremű tál töredéke. Ltsz.: MIM. 17634.

37. Oldaltöredék (11. kép/12). Téglavörös-sötétszürke foltos, kavicsos homokkal soványított, gömbös testű fazék darabja. Mélyen bekarcolt fenyőágminta díszíti. Ltsz.: MIM. 17635.

38. Fazék töredékei (9. kép/2). Fekete színű, szemcsés homokkal soványított, enyhén kihajló peremű fazék peremtöredékei. A perem alatt hármas bevagdosás-sor, alatta karcolt fenyőágminta látható. Ltsz.: MIM. 17636.

38. Edénytöredékek. Téglavörös-világosbarna foltos, szemcsés homokkal soványított, réteges törésfelületű edény oldal- és aljtöredékei. Ltsz.: MIM. 17637.

39. Tál töredékei (6. kép/3). Téglavörös-barna foltos, szemcsés homokkal soványított, ovális testű, mély tál peremdarabjai. A perem alatt párhuzamos körömbenyomás-sorok díszítik. Ltsz.: MIM. 17638.

40. Tál töredékei (6. kép/1). Világosbarna-fekete foltos, kavicsos homokkal soványított tál alj- és oldaltöredékei. Külső oldala érdes felületű, belseje simított, alján sekély, besimított halszálkamintával díszítették. Ltsz.: MIM. 17639.

41. Fazék töredéke (7. kép/11). Sötétbarna-fekete foltos, durva szemcsés homokkal soványított, zsák alakú fazék peremtöredéke, a perem alatt széles bütyökkel. Ltsz.: MIM. 17640.

42. Peremtöredék (7. kép/12). Barna-fekete foltos, szemcsés homokkal soványított, tölcséresen kihajló peremű fazék vagy tál töredéke. Ltsz.: MIM. 17641.

43. Peremtöredékek. A fentihez hasonló, sötétszürke, szemcsés homokkal soványított, tölcséresen kihajló peremű fazék vagy tál darabjai. Ltsz.: MIM. 17642.

44. Fazék töredékei (10. kép/6). Vörösesbarna és fekete foltos, fekete réteges törésfelületű, szemcsés homokkal soványított nagy fazék oldaltöredékei. Külső oldalán ujjal behúzkodott barbotin borítja. Ltsz.: MIM. 17643.

45. Fazék töredékei (10. kép/1). Világosbarna, szürke foltos, szemcsés homokkal soványított, kihajló peremű nagy fazék peremdarabjai. Ltsz.: MIM. 17644.

46. Peremtöredék (7. kép/7). Vörösesbarna, homokkal és kerámiazúzalékkal soványított, kifelé megvastagodó peremű fazék töredéke. A perem alatt rátett, bevagdosott, rövid lécdísz látható. Ltsz.: MIM. 17645.

47. Fazék töredékei (11. kép/11). Világosbarna, kavicsos homokkal soványított fazék oldaltöredékei. Külső oldalát fröcskölt, ujjal behúzott barbotin borítja. Ltsz.: MIM. 17646.

48. Peremtöredék (7. kép/9). Barna, szemcsés homokkal soványított, kihajló peremű fazék töredéke. Pereme alatt két bevagdosás-sor fut körbe, alatta karcolt fenyőágminta díszíti. Ltsz.: MIM. 17647.

49. Edénytöredékek. Szemcsés homokkal soványított edények töredékei. Ltsz.: MIM. 17648 (40 drb.)

50. Tál töredékei (6. kép/10). Barnásvörös, kavicsos homokkal soványított, tölcséresen kihajló peremű tál perem- és oldaltöredékei. Vállán három sor bevagdosás fut körbe. Ltsz.: MIM. 17649.

51. Bögre töredéke. Téglavörös, szürke foltos, apró szemcsés homokkal soványított, gömbös testű, kihajló peremű bögre töredéke. Hasán széles, függőleges kannelúrák díszítik. Ltsz. MIM. 17650.

52. Edénytöredékek. Világosvörös, barna foltos, durva kavicsos homokkal soványított, vastag falú edények kisebb töredékei. Ltsz.: MIM. 17651.

53. Oldaltöredék (10. kép/2). Téglavörös, szürke foltos, durva kavicsos homokkal soványított, réteges törésfelületű edény darabja. Ltsz.: MIM. 17652.

54. Csésze töredéke (4. kép/7). Vörös-barna foltos, szemcsés homokkal soványított csésze töredéke. Kissé ferde, kihajló peremén csőr alakban kiképzett függesztőlyuk van. Ltsz.: MIM. 17653.

55. Fazék töredékei (11. kép/1). Vöröses, világosbarna, kavicsos homokkal soványított nagy fazék oldaltöredékei. Ltsz.: MIM. 17654.

56. Fazék töredékei (9. kép/4). Téglavörös-fekete foltos, kavicsos homokkal soványított, gömbös testű, kihajló peremű fazék perem- és oldaltöredékei. Pereme alatt két bevagdosás-sor fut körbe, alatta sűrű, kissé ferdén elrendezett körömbenyomásos díszítés borítja. Ltsz.: MIM. 17655.

57. Fazék töredékei (10. kép/7). Téglavörös, barna és fekete foltos, kavicsos homokkal soványított, réteges törésfelületű, profilált aljú nagy fazék töredékei. Külső oldalán fröcskölt, ujjal elegyengetett barbotin borítja. Fá.: 16 cm. Ltsz.: MIM. 17656.

58. Fazék (8. kép/1). Téglavörös, barna és fekete foltos, kavicsos homokkal soványított, bikónikus nagy fazék széles, kihajló peremmel, peremből kiinduló, kissé felhúzott szalagfüllel. Az edény szája alatt három benyomkodás-sor fut körbe, alatta az edény alsó harmadáig tartó, mélyen bekarcolt fenyőágminta díszíti. A szalagfül szintén bevagdosással díszített. M.: 43 cm; Pá.: 38 cm; Fá.: kb. 19 cm (az edény alját nem rekonstruálták). Ltsz.: MIM. 17657.

59. Fazék (7. kép/1). Világosbarna-fekete foltos, apró szemcsés homokkal soványított, bikónikus fazék karéjos, enyhén kihajló peremmel, a perem alatt két, egymással szemközt álló függesztőlyukkal. Feneke egyenes, pereme alatt két bevagdosás-sor fut körbe, oldalát szélesen bekarcolt fenyőágminta díszíti. M.: 15,6 cm; Pá.: 17,4 cm; Fá.: 9,2 cm. Ltsz.: MIM. 17658

60. Csésze (4. kép/9). Sötétszürke-fekete színű, homokkal soványított, bikónikus, kihajló peremű csésze, peremből kiinduló, perem fölé húzott, kerek átmetszetű füllel. Oldalán széles, sekély, kannelúrákra emlékeztető mélyített díszítés van. Feneke egyenes. M.: 7,4 cm; Pá.: 7,9 cm; Fá.: 4,3 cm. Ltsz.: MIM. 17659.

61. Csésze (4. kép/8). Sötétbarna-szürke foltos, homokkal soványított, bikónikus, kihajló peremű csésze, peremből kiinduló, perem fölé húzott, kerek átmetszetű füllel. Oldalán széles, sekély, függőleges kannelúrák láthatók, a fület bevagdosás díszíti. Feneke egyenes. M.: 9 cm; Pá.: 10,5 cm; Fá.: 5,1 cm. Ltsz.: MIM. 17660.

62. Tál (5. kép/6). Világosvörös-szürke-fekete foltos, finom homokkal soványított, tölcséresen kihajló peremű, tagolt vállú, egyenes fenekű tál. A perem és váll közötti része simított, a váll alatt durvább, matt felületű. A váll élén kettős bevagdosás-sor fut körbe. Belső oldalán, a perem alatti részen széles, ferde kannelúrázás látható. M.: 8,8 cm; Pá.: 22,2 cm; Fá.: 8 cm. Ltsz.: MIM. 17661.

63. Tál (5. kép/5). Sötétszürke-fekete foltos, szemcsés homokkal soványított, fordított csonkakúp alakú, egyenes fenekű, mély tál. Külső oldalán fröcskölt, ujjal elrendezett barbotin borítja. M.: 11,5 cm; Pá.: 21; Fá.: 11 cm. Ltsz.: MIM. 17662.

64. Csésze töredéke (4. kép/4). Téglavörös-fekete színű, kavicsos homokkal soványított, gömbös testű, kihajló peremű, füles csésze töredéke. Ltsz.: MIM. 17663.

65. Fazék töredékei (10. kép/5). Világosbarna, fekete foltos, kavicsos homokkal soványított, tagolt fenekű fazék darabjai. Külső felülete durván kiképzett, fröcskölt barbotin borítja. Fá.: 11 cm. Ltsz.: MIM. 17664.

66. Tál töredékei (6. kép/6). Sötétbarna, szemcsés homokkal soványított, csonkakúpos formájú, egyenes peremű, mély tálacska töredékei. Fá.: 6 cm. Ltsz.: MIM. 17665.

67. Tál töredékei (5. kép/3). Világosbarna, fekete foltos, finom homokkal soványított, tölcséresen kihajló peremű tál töredékei. Vállán két benyomkodás-sor fut körbe. Ltsz.: MIM. 17666.

68. Peremtöredék (7. kép/6). Téglavörös, szemcsés homokkal soványított, kihajló peremű nagy fazék töredéke perem fölé húzott szalagfüllel. Pereme alatt és a fülén függőleges bevagdosás-sorok, alatta karcolt fenyőágmintás díszítés látható. Ltsz.: MIM. 17667.

69. Bögre töredékei (4. kép/11). Fekete-sötétszürke foltos, szemcsés homokkal soványított, bikónikus bögre fenék- és oldaltöredékei. Vállán sekély, ferde kannelúrák díszítik. Ltsz.: MIM. 17668.

70. Peremtöredék (4. kép/6). Sötétbarna-fekete foltos, kavicsos homokkal soványított, kihajló peremű bögre peremből kiinduló, széles szalagfüllel. Ltsz.: MIM. 17669.

71. Peremtöredék (7. kép/2). Téglavörös, szemcsés homokkal soványított, kihajló peremű nagy fazék töredéke perem fölé húzott, széles szalagfüllel. Pereme alatt és a fülén bevagdosás, alább bekarcolt halszálkaminta díszíti. Ltsz.: MIM. 17670.

72. Edénytöredék (11. kép/5). Világosbarna, apró szemcsés kaviccsal soványított, szalagfüles fazék töredéke mélyen karcolt díszítéssel. Ltsz.: MIM. 17671.

73. Csésze töredéke (4. kép/3). Vörösesbarna-fekete foltos, homokkal soványított, bikónikus, kihajló peremű edény, a perem alatt csőrszerűen kiképzett függesztőlyukkal. Oldalát keskeny, kannelúrákhoz hasonló hornyolás díszíti. Ltsz.: MIM. 17672.

74. Csésze töredéke (4. kép/2). Barna, fekete foltos, aprószemű kavicsos homokkal soványított, gömbös testű csésze darabja. Oldalán függőleges, széles kannelúrákkal díszített. Ltsz.: MIM. 17673.

75. Peremtöredék (4. kép/5). Szürke színű, kavicsos homokkal soványított kis fazék vagy bögre töredéke. Ltsz.: MIM. 17674.

76. Oldaltöredék. Téglavörös, szemcsés homokkal soványított fazék vagy bögre töredéke. Oldalán ferde kannelúrák díszítik. Ltsz.: MIM. 17675.

77. Edénytöredékek. Téglavörös, világosbarna és fekete foltos, kavicsos homokkal soványított, nagy fazekak oldaltöredékei karcolt fenyőágmintás díszítéssel. Ltsz.: MIM. 17676.

78. Oldaltöredékek (11. kép/14). Világosbarna, apró kavicsos homokkal soványított anyagú nagy fazék oldaltöredékei, mélyen bekarcolt, fenyőágmintás díszítéssel. Ltsz.: MIM. 17677.

79. Tál töredékei (5. kép/2). Szürke, kavicsos homokkal soványított, tölcséresen kihajló peremű tál darabjai. Vállán kettős benyomkodás-sorral díszített. Ltsz.: MIM. 17678.

80. Csésze (4. kép/10). Világosbarna, homokkal soványított, bikónikus, kihajló peremű csésze, peremből kiinduló, perem fölé húzott, lapos átmetszetű szalagfüllel. Oldalán széles, sekély, függőleges kannelúrák láthatók. Feneke egyenes. M.: 5,3 cm; Pá.: 7,2 cm; Fá.: 3,6 cm. Ltsz.: MIM. 17687.

81. Kőanyag. Kőeszköz gyártási hulladékok, szürke színű, szemcsés-csillámos kőzetből. Ltsz. 17684.

82. Patics. Vörösesbarna, fekete, átégett paticsdarabok. Ltsz. 17685.

83. Állatcsontok. Ltsz. 17686.

A fiatfalvi leletanyag túlnyomó részét kitevő kerámia többsége töredékes állapotban került a felszínre, ebből utólag hét edényt sikerült restaurálni, de a nagyobb töredékek alapján még számos forma rekonstruálható.[6]

A vizsgált anyag döntő többségét a késő-rézkori Coțofeni-kultúra jellegzetes edényformái képviselik. Nagy számban vannak jelen mindenekelőtt a közepes vagy nagy méretű, kihajló peremű, ívelt vállú, nyújtott S profilú fazekak (7. kép/2, 3, 5, 9; 8. kép/1, 2; 9. kép/1-3, 7) illetve ezek egyenes vagy behúzott peremű változatai (7. kép/4, 8, 10), továbbá a zömökebb testű, mély tálakra emlékeztető edények (9. kép/4, 6). A kultúra jellegzetes formája a kisebb méretű, karéjos peremmel, rajta ferdén kialakított függesztőlyukkal rendelkező fazék is (7. kép/1). Az anyagban előforduló nagy számú oldaltöredék többségét mérete, anyaga és díszítése alapján szintén a fazekakhoz soroljuk (11. kép). A kavicsos homokkal, gyakran kerámiazúzalékkal soványított, porózus anyagú, világosvörös, barna, sötétbarna, néha fekete foltos, jól kiégett edények külső felületét bekarcolt, mélyített és rátett mintákkal díszítették. A leggyakoribb díszítésminta a perem alatti, sorokba rendezett bevagdosás, körömbecsípés valamint az úgynevezett fenyőág- és halszálkaminták (7. kép/1-10; 8. kép/1, 2; 9. kép/1-3, 6, 7; 11. kép/2-10, 12, 14), ritkábban a rátett, kerek lencsedísz (7. kép/4; 9. kép/3, 7), az apró, kónikus bütyök (7. kép/5) és a bevagdosott vagy ujjal benyomkodott bordadísz (7. kép/7; 10. kép/4) is előfordul. A nagyobb edényeket többnyire csak válltól felfelé díszítették, míg alsó részük fröcskölt, ujjal elrendezett barbotin borította

6. Az edényeket Orbán Lívia restaurálta, munkáját ezúton is köszönjük.

(8. kép/1; 10. kép/5-9; 11. kép/11). Gyakori a peremből kiinduló, széles, kissé felhúzott és általában ferde állású szalagfül, melyet szintén bevagdosott dísszel láttak el (7. kép/2, 6; 8. kép/1).

A kerámia másik alapvető kategóriájába a tálak sorolhatók. A leggyakoribb formák a széles szájú, tölcséresen kihajló peremű, enyhén tagolt vállú és keskeny fenekű tálak (5. kép/1-4, 6; 6. kép/5, 9, 10). Anyaguk finomabb, jól iszapolt, apró kvarcszemes homokkal soványított, színük világosvörös vagy barna, ritkábban szürke, vagy fekete foltos. További formák az enyhén ívelt (5. kép/5; 6. kép/2, 3) vagy egyenes oldalú (6. kép/4, 7, 8), fordított csonkakúpos tálak. Nagyobb változataik a durva fazekakhoz hasonló szemcsés, kavicsos homokkal soványított anyagból formázták meg, felületük általában foltos égetésű. A tálak díszítése szegényesebb a többi edényformához képest. A tölcséres szájú változatoknak jellegzetesen a vállát díszítették körbefutó, egy- vagy többsoros, függőleges vagy kissé ferde bevagdosással. Egy különösen jó anyagból megformált, ép példány széles peremszalagját kívül gondosan simították, belül ferde, sekély kannelúrákkal díszítették (5. kép/6); egy másik, töredékes darab fenekén belül nagyon halványan besimított fenyőágminta látható (6. kép/1). A fordított csonkakúp alakú tálaknak minden esetben a peremét látták el ferde, többsoros, körömmel vagy valamely hosszúkás végű tárgy segítségével benyomkodott dísszel.

A fiatfalvi kerámia utolsó, kiemelt jelentőségű kategóriáját a kisebb méretű csészék, bögrék képezik. Több ép vagy rekonstruált példánya van a gömbös testű, kihajló peremű, perem fölé húzott füllel rendelkező, kannelúrás bögréknek (4. kép 6, 8-11). Ezek az edények technikai kivitelüket tekintve is messze kitűnnek a leletanyagból. Anyaguk jól iszapolt, finom homokkal soványított, felületüket gondosan simították, fényezték is, színük vörösesvagy világosbarna, itt-ott téglavörös illetve feketés foltokkal. Némelyik ovális vagy kerek átmetszetű füllel rendelkezik (4. kép/8, 9), más példányoknak lapos szalagfüle van (4. kép/6, 10). Az edények hasát széles, függőleges vagy ferde kannelúrák borítják. Előfordul a zömökebb, fül nélküli, gömbös hasú csészeforma is, melynek pereme alatt ferde függesztőlyukak voltak (4. kép/1-3, 7). Egy nagyobb, különösen jó minőségű anyagból megformált, feketére égett, fényezett felületű változat oldalát ferde, egymással szemközt fordított háromszögekbe rendezett kannelúrázás díszítette (4. kép/1).

A 2007-es ásatások anyagában végül találkozunk néhány, megmunkálás nyomait viselő, pattintott nyersanyagdarabbal. A szürke színű, szemcsés, vulkáni eredetű kőzetből származó tárgyak eszközgyártás nyomán keletkezett hulladékként határozhatók meg.

A kevés, töredékes csontanyag szarvasmarha, sertés valamint kis testű, kérődző állatok maradványa, a település lakóinak gazdálkodásáról nyújt halvány információt.

A leletanyag értékelése

A változó méretű, kerek vagy ovális formájú, viszonylag sekély gödrök gyakori jelenségei az őskori településeknek. Méretük, formájuk valamint a bennük talált leletanyag függvényében igen változatos módon, egyszerű agyagkitermelő, élelemtároló, hulladékgödörként vagy kultikus rendeltetésű objektumként is értelmezhetők. Az ásatás során feltárt objektumot, viszonylag szabályos formája ellenére is, hulladéktároló gödörnek tartjuk. A feltárt leletanyagban nincsenek különleges tárgyak, s elhelyezésükre vonatkozóan sem állapítható meg semmilyen szabályosság. A lelőhely eredeti kiterjedéséhez képest igen kis méretű leletanyag természetesen nem nyújt részletes információt a településről, sem lakóinak életmódjáról, így közleményünkben csupán a kerámia tipológiai rendszerezésére s az ebből levonható időrendi következtetésekre vállalkozhattunk.

A gödörből előkerült, valamint a felszínen is gyűjtött leletek alapján a fiatfalvi települést a késő rézkor időszakába, a Coţofeni-kultúra idősebb, első fázisára keltezzük.

A vizsgált kerámia döntő többségét a Coțofeni I. periódus karakterisztikus formái képezik. A leggyakoribb formák, a kihajló peremű, nyújtott S profilú nagy fazekak, az Erdélyi-medence valamint a déli területek korai Coțofeni-településein kivétel nélkül széleskörben elterjedtek. Fontos keltező elem a karéjos peremű, függesztőlyukas fazék, mivel ez a forma a kultúra későbbi fázisaiban már nem fordul elő. Párhuzamokat Egrestőről (Agrişteu)[7] és Iaz-ról (Olténia)[8] említhetünk, kisebb, csésze formájú változatai pedig Torja (Turia)–Római katolikus temető és Réty (Reci)–Telek lelőhelyein bukkannak fel nagyobb számban.[9] Ugyancsak a Coțofeni I. fázis jellegzetessége a széles, mélyen bekarcolt díszítés, a fenyőág- és halszálkaminták. Az említett díszek megtalálhatók ugyan a II. fázis anyagában is, de ott általában vékonyabb, rendezetteb, kevésbbé primitív formában. A korai datálást támogatja továbbá a fiatalabb Coțofeni-fázisok jellegzetes típusainak és ornamentikájának, így például a bevagdosott, karcolt szalagoknak vagy a közismert tűzdelt (*Furchenstich*) díszítésnek a hiánya is.

A leletanyag egy kisebb része ugyanakkor már a későbbi, Coțofeni II. fejlődés jegyeit is magán hordozza. Ekként említhetők a tölcséresen kihajló peremű tálak. Az edényforma, bár nem hiányzik a korai időszakból sem, virágkorát inkább a fiatalabb Coțofeni fázisok során éli s karakterisztikus eleme lesz a későbbi, kora-bronzkori időszaknak is. Párhuzamait a Kárpátoktól délkeletre a kései Coțofeni horizonttal részben egykorú Cernavoda II–Folteşti-kultúrából, Erdélyben pedig a Schneckenberg-kultúra telepeiről ismerjük.[10] A nyújtott S profilú nagy fazekak simított felületű, szürkésbarna színű, díszítetlen változatai (7. kép/12, 10/1) úgyszintén valamivel későbbi típusok, amelyek már a Coțofeni II fázis felé mutatnak.[11]

A fiatfalvi település időrendi helyzete és kapcsolatai szempontjából kiemelt jelentőségük van a perem fölé húzott füllel rendelkező, kannelúrás bögréknek (4. kép 6, 8-11). Maga az edényforma igen gyakori, korai Coțofeni jellegzetesség, legkorábbi, karcolt díszítésű változataival Erdély területén a torjai leletanyagban találkozunk.[12] Megtalálható a Coțofeni II. fázisban is, de a későbbi típusok magasra felhúzott fülükkel, kissé ferde, tölcséresen kihúzott peremükkel már jelentős átalakulást mutatnak.[13] Nem jellemző ezekre a későbbi változatokra a fülek vízszintes bevagdosása sem. A kannelúrás díszítés az egész kultúra területén igen ritkán fordul elő. Az ismert – és az utóbbi évek módszeresebb kutatásai nyomán egyre gyarapodó – párhuzamok (pl. Alvinc/Vinţu de Jos, Felkenyér/Vinerea, Herkulesfürdő/Băile Herculane–Peştera Hoţilor, Ompolykisfalud/Miceşti, Péterfalva/Petreşti)[14] döntő többsége az I. fázisba sorolható. A széles vagy keskenyebb kannelúrás díszítésnek számos közeli párhuzamát a szomszédos területek rézkori emlékenyagaiból ismerjük. A Kárpátokon kívül, Havasalföld területén a Cernavoda III kultúrában,[15] a Közép-Duna-medencéből a Baden-kultúra idősebb, bolerázi szakaszából említhetünk példákat (pl. Sopron–Burgstall, Vörs, Fonyód–Bézseny-puszta, Úny, stb.).[16] A fenti kultúrákat illetve fokozatokat a régészeti kutatásban egy nagyobb kulturális és időrendi egység, az ún. Cernavoda III–Baden-Boleráz horizont keretében tartják számon, általában a Coțofeni I fázist megelőző időszakra keltezik s ilyen módon közvetlen szerepet tulajdonítanak neki a Coțofeni-kultúra kialakulásában.[17] A fiatfalvi pél-

7. ROMAN 1976, pl. 58/1.
8. CIUGUDEAN 2000, pl. 45/1.
9. MÉDER 2004, pl. I/4-6, X/5.
10. PROX 1941, 24, Abb. 10; BICHIR 1962, Abb. 7/3, 5, 11/5, 6; MORINTZ–ROMAN 1968, Abb. 51/2; 53/3; CIUGUDEAN 1997, 18, fig. 10-11; SZÉKELY 1997, pl. XX/2-4, XXXIX/1, XL/6.
11. CIUGUDEAN 2000, pl. 53/1, 2, 60/1.
12. SZÉKELY 1997, pl. III/6; MÉDER 2004, pl. I/8, 9, 14.
13. A tipológiához lásd: CIUGUDEAN 2000, pl. 146.
14. ROMAN 1976, pl. 64/7; ANDRIȚOIU–POPA 1999, 106; POPA 1997-1998, 59, pl. XI/5, XV/4, XXII/1, 2 (további párhuzamokkal, valamint a kérdés részletesebb áttekintésével); CIUGUDEAN 2000, pl. 23/4, 26/1-4, 6, 27/7.
15. Lásd például a névadó lelőhelyről: MORINTZ–ROMAN 1968, Abb. 37, 39.
16. BANNER 1956, Taf. I/1-3, IX/4, XI/10, XV/1, 5. Lásd továbbá: KALICZ 1963, 47, Abb. 18/a-b, 20/a-b, 21/a, 22/b, 25/a.
17. ROMAN 1976, 60-61, 69-71. Az utóbbi évek folyamán ugyanakkor felmerült a Cernavoda III–Baden-Boleráz horizont valamint a Coțofeni I fázis (legalább részleges) egyidejűségének kérdése is, lásd: CIUGUDEAN 2000, 52-54.

dányok többségén megfigyelhető, szélesebb, sekély kannelúrák véleményünk szerint inkább a Cernavoda III kultúra díszítésvilágát idézik s déli irányba mutatnak az edénykészlet más formái, így például a rovátkolt vállú, tölcséresen kihajló peremű tálak vagy a zsák alakú, bordadíszes edények is.[18] Az említett formai illetve díszítésbeli párhuzamok megerősítik a Coțofeni-kultúra eredetéről valamint a környező területekkel való kapcsolatrendszeréről vázolt korábbi képet.

A Coțofeni- (korábban, Roskánál még Kolozskorpád I[19]) kultúra Erdély és a vele szomszédos déli, délnyugati vidékek (Munténia nyugati része, Olténia és a Bánság) jellegzetes késő rézkori művelődése. Kulturális elkülönítésére még a múlt század első felében került sor[20] s korán felismerték szoros kapcsolatait a Kárpát-medence középső és nyugati részén elterjedt badeni (péceli) kultúrával. Ma is érvényben lévő belső időrendjét P. Roman dolgozta ki, melyet aztán a későbbi kutatások tovább pontosítottak.[21] Eszerint a kultúra fejlődése három periódusra tagolható (Coțofeni I-II-III) s fennállása az abszolút kronológiai adatok tükrében a késő-rézkor időszakában, a Kr. e. 4. évezred közepétől a 3. évezred első harmadáig terjedt.[22] Napjainkban mindhárom fázis jól dokumentált az Erdélyi-medencében és a vele szomszédos területeken, de a lassan gyarapodó régészeti adatok még csak néhány, jobban kutatott régió esetében nyújtanak átfogó képet az egykori közösségek történetéről, életmódjáról, kulturális kapcsolatairól. Hasonló a helyzet a régió keleti valamint délkeleti részén is, ahol sokáig csupán a legkorábbi fázis telepeit ismerték s csak az utóbbi évek kutatásai során sikerült körvonalazni a Coțofeni II időszak egyelőre még meglehetősen gyér nyomait.[23]

A fentieket összegezve úgy véljük, hogy a fiatfalvi település fennállását nagy valószínűséggel a Coțofeni-kultúra első fázisára, pontosabban (a kerámiában megfigyelhető kései elemek alapján) az I. fázis második felére tehetjük s hasonlóképpen keltezhető a Keresztúr környékéről ismert késő-rézkori lelőhelyek többsége is. Ezen a viszonylag kis területen a Coțofeni-kultúra több mint 20 lelőhelyét fedezték fel az elmúlt évtizedek folyamán,[24] többet, mint az azt megelőző korszakokból együttvéve. A kis mértékben kutatott, jobbára csak terepbejárási adatokból ismert lelőhelyek alapján egyelőre még nem lehet átfogó értékelést nyújtani. Annyit már most megállapíthatunk, hogy e terület az őskori településtörténet szempontjából stratégiai jelentőségű helyen fekszik. A Nagy-Küküllő emberi megtelepedésre rendkívül alkalmas völgye fontos összekötő kapocs lehetett az Erdélyi-medence valamint a gazdag ásványi kincsekkel (például réz, só vagy egyes, eszközkészítéshez használt kőzetfajták) rendelkező, úgynevezett belső-kárpáti medencék és a Sóvidék között. Az említett ásványi kincsek nagyobb mértékű, módszeres kiaknázása legelőször a Kr. e. 5. évezred második felében valamint a 4. évezred folyamán, a rézkor idején bizonyítható. Nem lehet véletlen egybeesés, hogy a Küküllő és mellékvölgyeinek településsűrűsége épp ebben az időben mutat jelentős növekedést. A kutatás jelenlegi állása mellett még nem tudhatjuk pontosan, hogy ebben a kelet-nyugati irányú kapcsolatrendszerben milyen szerep jutott az itt élő népcsoportoknak. Mindezek a kérdések természetesen túllépik a fenti anyagismertetés kereteit és részletesebb tárgyalásukra majd a jövőbeli, módszeresebb kutatások nyújthatnak teret, lehetőséget.

18. Párhuzamokért lásd: MORINTZ–ROMAN 1968, Abb. 27-37.
19. ROSKA 1941, 86-89.
20. A Coțofeni-kultúrára vonatkozó régebbi irodalomból a legfontosabbak: KOVÁCS 1913, 1-17; NESTOR 1933, 61-69; SCHROLLER 1933, 30-38; ROSKA 1941, 44-94. A kutatástörténetről lásd: CIUGUDEAN 2000, 9-12, további részletekkel és irodalommal.
21. ROMAN 1976, 36; LAZAROVICI 1997, 10-13; CIUGUDEAN 2000, 46.
22. Az időrendi kérdésekről, így az abszolút kronológiáról is lásd: BANKOFF–WINTER 1990, 184-191, t. 2-3; MANTU 1995, 222-225; CIUGUDEAN 2000, 57-59.
23. LAZAROVICI ET ALII 2000, 108-109; MÉDER 2004, 40.
24. Lásd BENKŐ 1992, 15, passim.

Rövidítésjegyzék

AH S.N. = Archaeologia Hungarica. Series Nova (Budapest)
AJA = American Journal of Archaeology (New York)
BiblArh = Biblioteca de Arheologie (Bucureşti)
BCSS = Buletinul Cercurilor Ştiinţifice Studenţeşti (Alba Iulia)
BiblHAB = Bibliotheca Historica et Archaeologica Banatica (Timişoara)
BiblThr = Bibliotheca Thracologica (Bucureşti)
BMAp = Bibliotheca Mvsei Apvlensis (Alba Iulia)
BRGK = Bericht der Römisch-Germanischen Komission (Berlin)
Dolgozatok-Travaux = Dolgozatok az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárából – Travaux de la Section Numismatique et Archéologique du Musée National de Transsylvanie (Kolozsvár)
Közlemények = Közlemények az Erdélyi nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárából – Publications de la Section Numismatique et Archéologique du Musée National de Transylvanie (Kolozsvár)
SCIVA = Studii şi Cercetări de Istorie Veche şi Arheologie (Bucureşti)
StudArch = Studia Archaeologica (Budapest)
VAH = Varia Archaeologica Hungarica (Budapest)
VorForsch = Vorgeschichtliche Forschungen (Berlin)

Irodalom

ANDRIŢOIU Ioan – POPA Cristina
1999 Sibişeni „Deasupra satului", jud. Alba. In: *Cronica cercetărilor arheologice. A XXXIII-a sesiune naţională de rapoarte arheologice, Vaslui, 30 iunie – 4 iulie 1999*, Vaslui, 105-107.
BANNER János
1956 *Die Péceler Kultur. AH S.N.*, XXXV, Budapest.
BANKOFF H. Arthur – WINTER Frederick A.
1990 The Later Aeneolithic in Southeastern Europe. AJA 94, 175-191.
BENKŐ Elek
1992 *A középkori Keresztúr-szék régészeti topográfiája. VAH*, V, Budapest.
BICHIR Gheorghe
1962 Beitrag zur Kenntnis der frühen Bronzezeit im südöstlichen Transsilvanien und in der Moldau (im Lichte der Grabungen von Cuciulata und Mîndrişca). *Dacia N.S.*, VI, 87-114.
CIUGUDEAN Horia
1997 *Cercetări privind epoca bronzului şi prima vârstă a fierului în Transilvania. BMAp*, VII, Alba Iulia.
2000 *Eneoliticul final în Transilvania și Banat: cultura Coțofeni. BiblHAB,* XXVI, Timișoara.
KALICZ Nándor
1963 *Die Péceler (Badener) Kultur und Anatolien. StudArch*, II, Budapest.
KOVÁCS István
1913 A korpádi őskori telep – La station préhistorique de Korpád. *Dolgozatok-Travaux*, IV, 1-17.

KÖRÖSFŐI Zsolt – SZÉKELY Attila
2007 Filiaş, oraş Cristuru-Secuiesc, jud. Harghita, Punct: Alsó-Kövesföld, Cronica cercetărilor arheologice din România-campania 2007
LAZAROVICI Gheorghe
1997 About the Early Bronze in Transylvania. *Angustia*, 2, 9-36.
LAZAROVICI Gheorghe – LUCA Sabin Adrian – BUZEA Dan – SUCIU Cosmin
2000 Descoperirile Cucuteni-Ariuşd de la Păuleni. *Angustia*, 5, 103-130.
MANTU Cornelia-Magda
1995 Câteva consideraţii privind cronologia absolută a neo-eneoliticului din România. *SCIVA*, 46, 3-4, 213-235.
MÉDER Lóránt László
2004 Ceramica culturii Coţofeni din valea Oltului superior şi a Râului Negru. *BCSS*, 10, 35-51.
MORINTZ Sebastian – ROMAN Petre
1968 Aspekte des Ausgangs des Äneolithikums und der Übergangsstufe zur Bronzezeit im Raum der Niederdonau. *Dacia N.S.*, XII, 45-128.
NESTOR Ion/Jon
1933 *Der Stand der Vorgeschichtsforschung in Rumänien*. *BRGK,* 22. Berlin.
POPA Cristian I.
1997-1998 Contribuţii la cunoaşterea perioadei de tranziţie de la eneolitic la epoca bronzului în bazinul Cugirului. *Sargetia*, XXVII/1, 51-101.
PROX Alfred
1941 *Die Schneckenbergkultur*. Kronstadt.
ROMAN Petre
1976 *Cultura Coţofeni*. *BiblArh*, XXX, Bucureşti.
ROSKA Márton
1941 Az aeneolithikum kolozskorpádi I. jellegű emlékei Erdélyben. *Közlemények*, I, 44-99.
SCHROLLER Hermann
1933 *Die Stein- und Kupferzeit Siebenbürgens*. VorForsch, 8, Berlin.
SZÉKELY Zsolt
1997 *Perioada timpurie şi începutul celei mijlocii a epocii bronzului în sud-estul Transilvaniei*. *BiblThr*, XXI, Bucureşti.

O așezare din eneoliticul târziu la Filiaș-Alsó-Kövesföld
(Rezumat)

Situl arheologic Filiaș/Fiatfalva–Alsó-Kövesföld (cod RAN: 83543.05) este situat la aprox. 1,5 km sud-vest de satul Filiaș, (aparținând din punct de vedere administrativ orașului Cristuru Secuiesc), pe o terasă joasă a râului Târnava Mare, mărginită la nord-est de valea pârâului Füzes (fig. 1/1). Situl este cunoscut datorită periegezelor arheologice efectuate de E. Benkő și A. Székely între anii 1979 și 1986. Cu ocazia acelor cercetări, s-au descoperit materiale aparținând culturii Coțofeni, epocii bronzului respectiv cea a migrațiilor (cultura Sântana de Mureș–Cerneahov).

Pe durata deceniilor trecute, situl a fost în cea mai mare parte distrus din cauza unor construcții și lucrări agricole. În anul 2007, cu ocazia construirii unui lac de agrement, Zs. Körösfői și A. Székely (Muzeul I. Molnár, Cristuru Secuiesc) au efectuat o săpătură de salvare pe partea nordică a sitului (fig. 1-4). În secțiunea cercetată s-a descoperit, sub humusul cu grosimea de 20 cm, un singur complex arheologic, o groapă de formă circulară cu diametrul de 160 cm și adâncimea de 40 cm (fig. 3/2-3). Din umplutura gropii, constând din pământ gros de culoare neagră, au ieșit la suprafață materiale ale culturii Coțofeni: câteva vase întregibile, fragmente ceramice, utilaj litic respectiv oase de animal.

În materialul ceramic se pot distinge următoarele forme: oale și borcane cu buza evazată, decorate cu linii adânc incizate în forma ramurilor de brad și a scheletului de pește, crestături și alveole realizate cu unghia și, mai rar, boabe de linte dispuse sub buză (fig. 7/2, 3, 5, 9; 8/1, 2; 9/1-3, 7); vase în formă de sac cu buton sau brâuri alveolare pe margine (fig. 7/7, 11); oale cu gura oblică, având două proeminențe perforate (fig. 7/1); străchini cu buza evazată în formă de pâlnie, cu decor crestat pe umăr (fig. 5/1-4, 6; 6/10); străchini tronconice (fig. 5/5; 6/2, 8); cești, căni modelate din pastă fină, cu buza evazată și toartă supraînălțată, decorate cu caneluri late, verticale sau în formă de triunghiuri îngropate și cu crestături orizontale pe toartă (fig. 4/1-11); Materialul litic constă din bucăți de deșeuri rămase în urma confecționării unor unelte sau arme.

Pe baza caracteristicilor formelor respectiv a decorului, materialul descoperit cu ocazia săpăturii poate fi încadrat în faza de început a culturii Coțofeni, având multiple analogii atât în cadrul descoperirilor Coțofeni I din Transilvania, cât și în materialul așezărilor din aria extracarpatică a culturii. Este deosebit de important prezența ceramicii cu decor canelat, a căror analogii – în principal din mediul Cernavoda III–Baden-Boleráz – denunță legăturile sudice respectiv vestice ale culturii.

Settlement tracks from the late copper age on the site Fiatfalva-Alsó-Kövesföld (Abstract)

The archaeological site Fiatfalva–Alsó-Kövesföld is situated approx.1,5 km south-west from the village Fiatfalva, which administratively belongs to the town Székelykeresztúr, on a low terrace of the river Nagy-Küküllő, on the north-eastern part limited by the river Füzes (fig. 1/1). The site is known thanks to the archaeological surveys performed between 1979 and 1986 by E. Benkő and A. Székely. During these surveys were found objects belonging to the Coțofeni culture, the Bronze Age and the Age of the Great Migrations (Marosszentanna-Chernyakhov culture).

During the last decades the site was mostly destroyed with constructions and agricultural workings. In 2007, on the occasion of the construction of a lake, Zs. Körösfői şi A. Székely (Molnár István Museum, Székelykeresztúr) effectuated rescue excavation on the northern part of the site (fig. 1-4). In the excavated section, under the 20 cm thick mould one archaeological complex was found, a 40 cm deep round pit with a diameter of 160 cm (fig. 3/2-3). From the pit were excavated objects belonging to the Coțofeni culture: some integral vessels, ceramic fragments, stone tools and animal bones.

In the ceramic material we can distinguish the next forms: pots and jars with outcurved rim, decorated with deep incised lines in pine bough and fishbone pattern, scratches and finger-nail impressions and rarely lentils formed under the rim (fig. 7/2, 3, 5, 9; 8/1, 2; 9/1-3, 7); sack-formed vessels with knot or cordon decorated with finger-tip impressions on the margins (fig. 7/7, 11); bowls with bevelled rim with two perforated swells (fig. 7/1); funnel necked bowls with scratched decoration on the shoulder (fig. 5/1-4, 6; 6/10); truncated conical pots (fig. 5/5; 6/2, 8); cups and mugs made of fine paste with outcurved rim and high swinging handle, decorated with wide channeling placed vertical or in triangles, the handle decorated with horizontal grooves (fig. 4/1-11). The stone fragments are waste materials remained from the fabrication of some tools or weapons.

On the base of the formal and ornamental characteristics, the objects found during the excavation can be integrated in the first phase of the Coțofeni culture, having many analogies in Transylvania, and in the areas outside the Carpathian Mountains as well. It is very important the presence of the ceramic with channeled decoration, the analogies of which – particularly in the Cernavoda III–Baden-Boleráz-horizon – show southern and western relations of the culture.

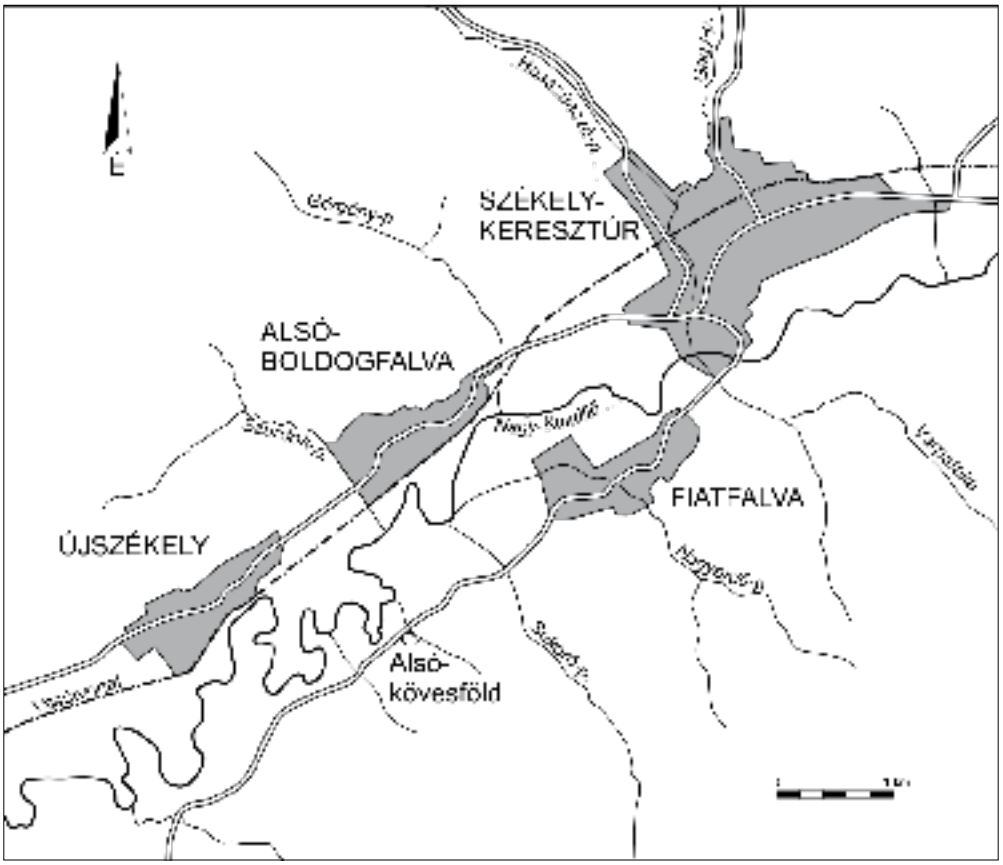

1.

2.

1. kép. Fiatfalva és környéke a kutatott település helyével (1).
Fiatfalva-Alsó-Kövesföld. Látkép a halastó medréről (2).

1.

2.

3.

4.

2. kép. Fiatfalva-Alsó-Kövesföld. A 2007-es ásatások helyszíne (1), a 2007/1. objektum bontás közben (2) és után (3). Látkép a 2007/I. szelvényről (4).

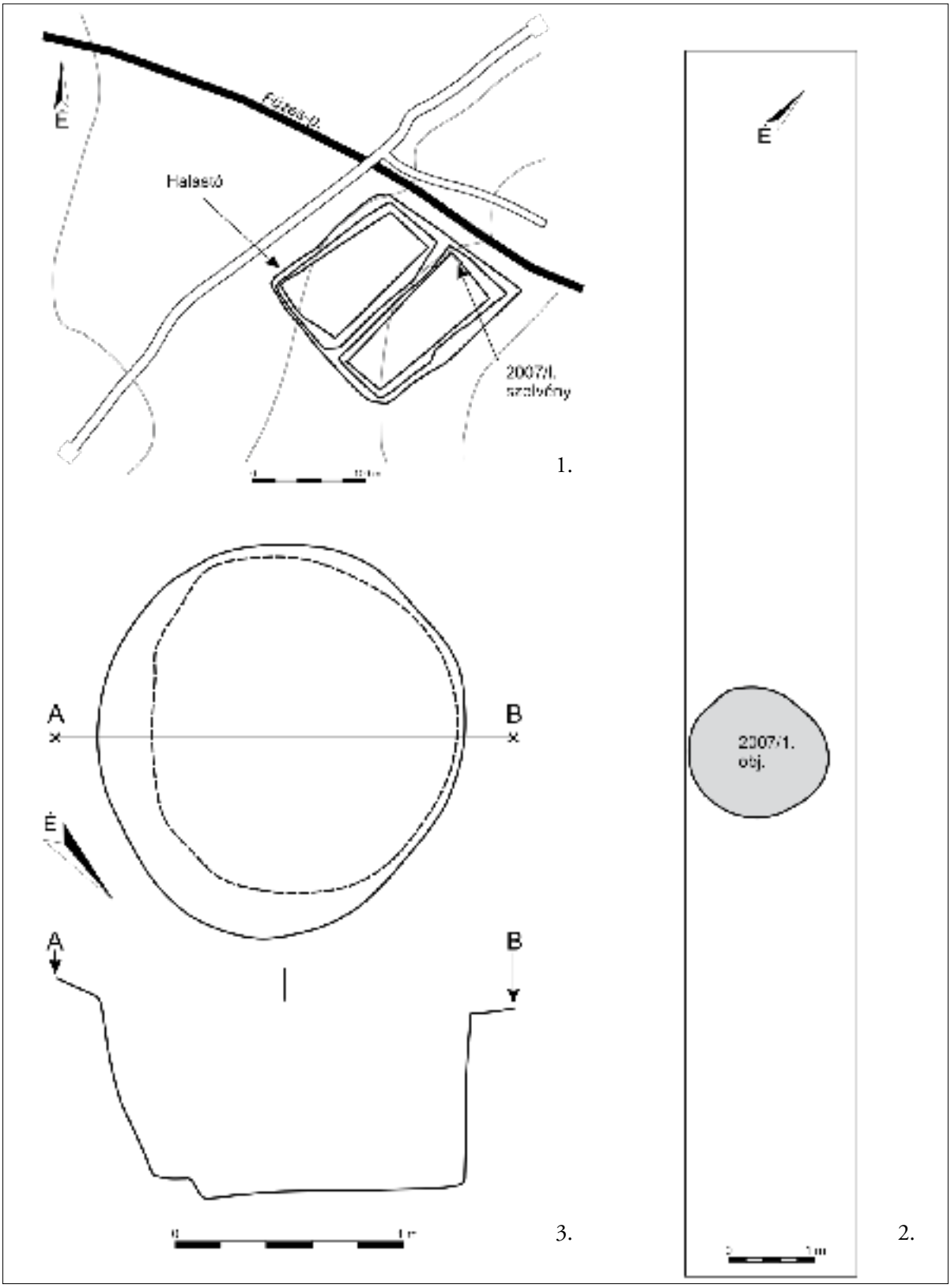

3. kép. Fiatfalva-Alsó-Kövesföld. A 2007-es ásatások helyszíne (1), a 2007/I. szelvény alaprajza (2), valamint a 2007/1. objektum felszín- és metszetrajzai (3).

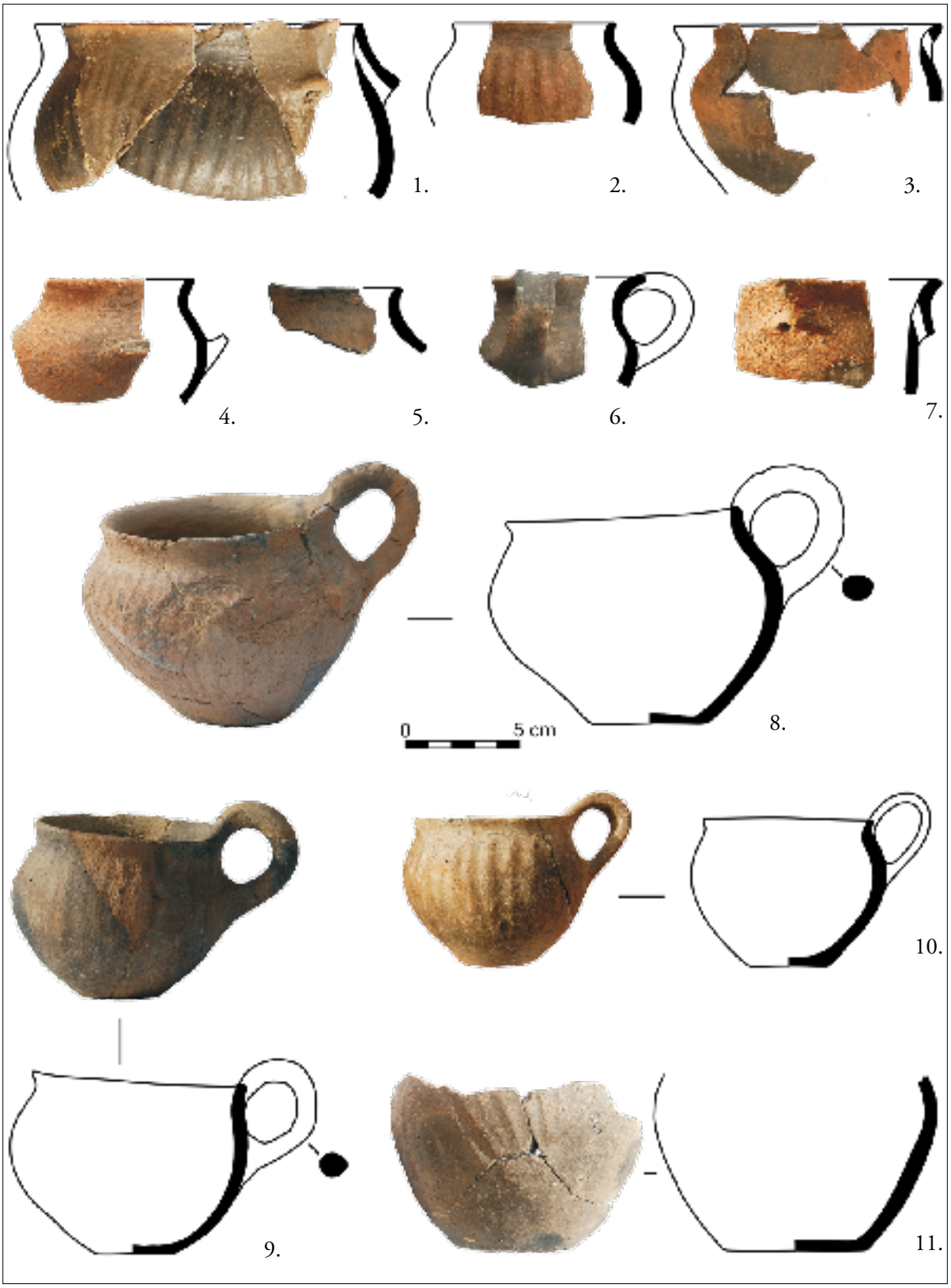

4. kép. Fiatfalva-Alsó-Kövesföld. Coțofeni-kultúra. 1-11. Csészék, bögrék.

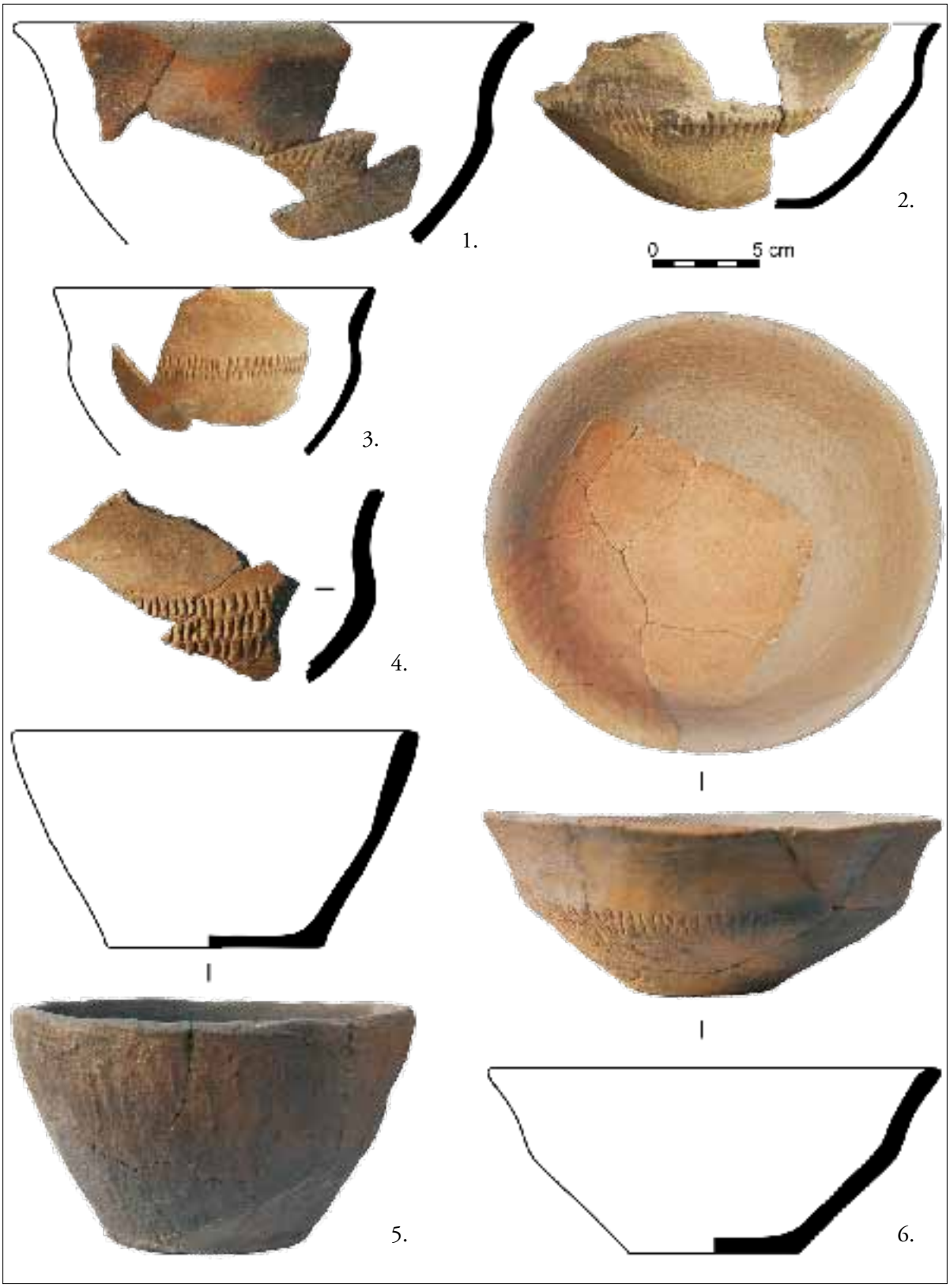

5. kép. Fiatfalva-Alsó-Kövesföld. Coțofeni-kultúra. 1-5. Tálak.

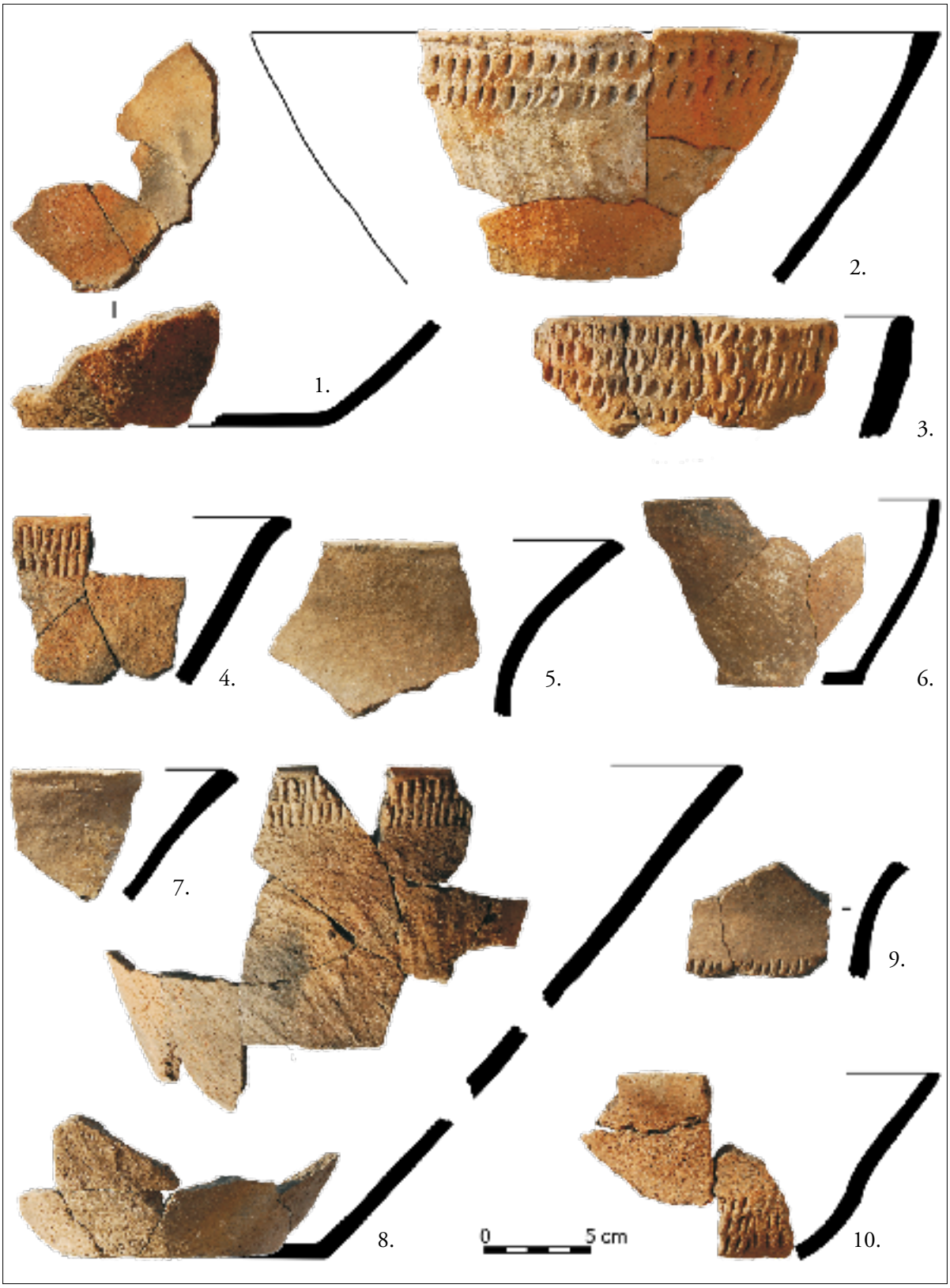

6. kép. Fiatfalva-Alsó-Kövesföld. Coţofeni-kultúra. 1-10. Tálak.

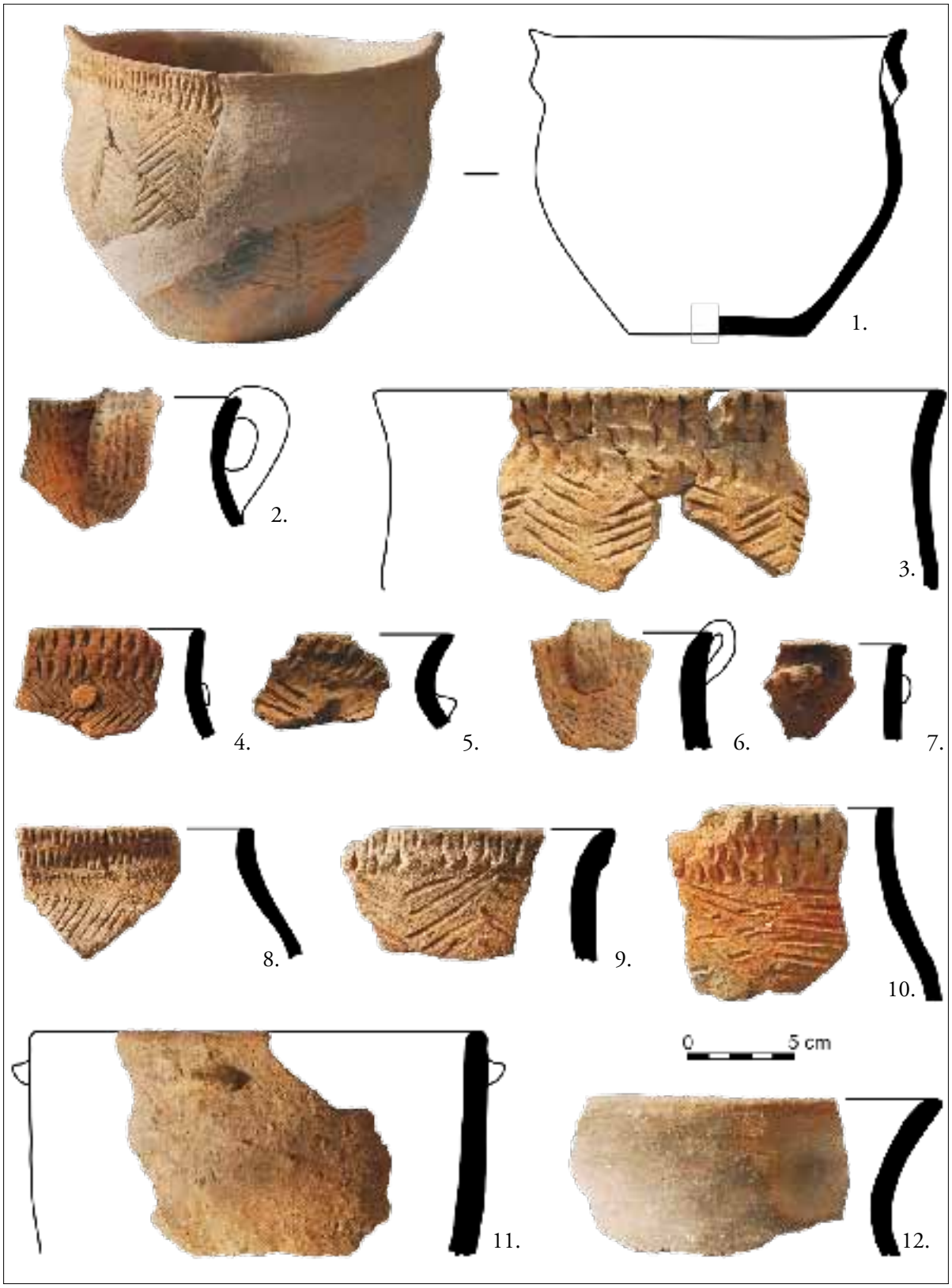

7. kép. Fiatfalva-Alsó-Kövesföld. Coțofeni-kultúra. 1-12. Fazekak.

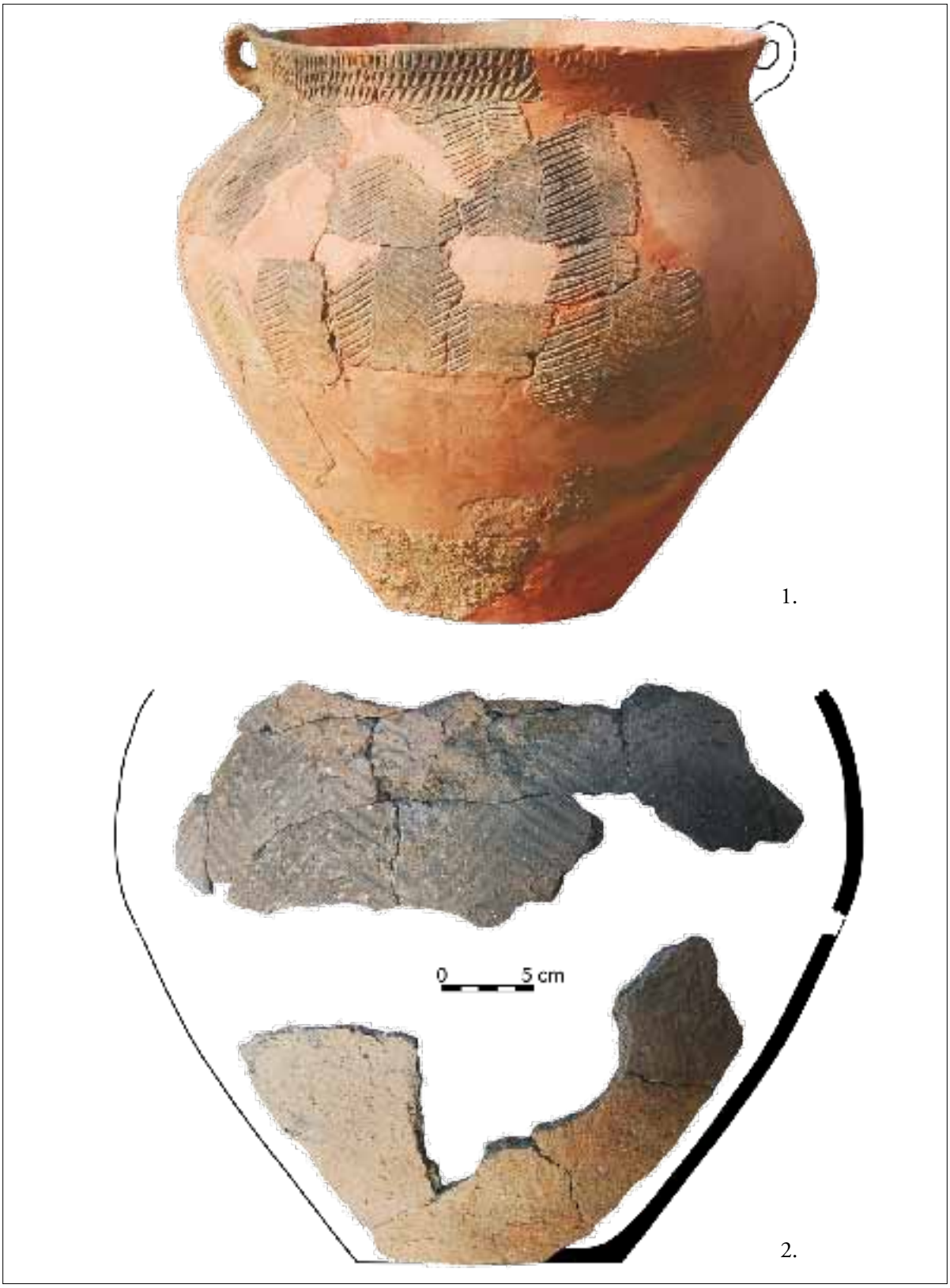

8. kép. Fiatfalva-Alsó-Kövesföld. Coțofeni-kultúra. 1-2. Fazekak.

9. kép. Fiatfalva-Alsó-Kövesföld. Coţofeni-kultúra. 1-17. Fazekak.